

Pensilvaniya shumtoli (*Fraxinus pennsylvanica* Marsh.) tur va shakllarining bioekologik xususiyatlari, manzaraviyligi va ko'chatlarini yetishtirish

Ubaydullaev Farxod Baxtiyarullaevich

Toshkent davlat agrar universiteti, qishloq xo'jaligi fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent,

Abduraximov Muhammadali Muhammadibroxim o'g'li

magistr

Hozirgi davrga kelib dunyo miqyosida aholi yashash joylarni ko'kalamzorlashtirish va yashil hududlarni ko'paytirish bo'yicha ko'plab dasturlar ishlab chiqilmoqda va bu sohaga qiziqish ortib bormoqda. Shu sababli ham hozirgi kunga qadar manzarali o'simliklar assortimentini turli iqlim-tuproq sharoiti uchun mos bo'lgan tur, nav hamda shakllarini tanlab ko'kalamzorlashtirishga qo'llash bo'yicha ko'plab ilmiy va amaliy ishlar amalga oshirilmoqda. Buning sababi esa o'simlik dunyosi birinchi navbatda ekologiyaga va inson salomatligiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ma'lumki, shaharda ko'kalamzorlashtirilgan hudud me'yori 1 nafar aholi soniga 50 m² bo'lib, 40-60% gacha yashil hududli shahar na'munali, 10% dan kam o'simlik bilan qoplangan shaharlar esa salbiy ekologik muhitli hisoblanadi.

Jahonda aholi manzillarini ko'kalamzorlashtirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida yuqori manzarali, istiqbolli, turli tashqi zararli omillarga chidamli o'simlik turlarini aniqlash va tezkor ko'paytirishning samarali maqbul usullarini ishlab chiqish tadqiqotlariga alohida e'tibor qaratildi. Bu borada, manzarali turlarning yangi nav va formalari yaratildi, daraxt va butalarning zamonaviy ko'kalamzorlashtirishdagi imkoniyatlari baholandi, vegetativ ko'paytirishning yangi usullari yaratildi va urug'idan ko'paytirishning maqbul usullari takomillashtirildi. Ta'kidlash lozimki, aholisi zich bo'lgan hududlarda botanika bog'lari tashkil qilish hamda bunday bog'lar yaratishda eng foydali daraxt turlarini aniqlash, obodonlashtirishda foydalanish samaradorligini baholash muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Aholi yashash joylarni ko'kalamzorlashtirish va mikroiklimni yaxshilash bugungi kundagi ilg'or g'oyalardan sanaladi. Barcha sohalarda amalga oshirilayotgan islohotlarni davom ettirish maqsadida O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekiston" deb nomlanuvchi taraqqiyot strategiyasi ishlab chiqildi va uni amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" loyihasi tuzildi. Bu strategiya yettita ustuvor

yoʻnalishni oʻz ichiga oladi. 2021-yil 31-avgust kuni Oʻzbekiston Respublikasining 30 yilligiga bagʻishlangan “Yangi Oʻzbekiston bogʻi” ning ochilish marosimi boʻlib oʻtti. 104 gektarlik bogʻning umumiy koʻrinishi Harakatlar strategiyasi yoʻnalishlariga monand daraxtning beshta shohi shaklidir. Bu yerda odamlartabiat qoʻynisa dam oladigan soʻlim hududlar barpo etilgan. Respublikamiz shahar va qishloqlarini koʻkalamzorlashtirishda koʻp miqdorda manzarali daraxt turlarining koʻchatlariga talab ortmoqda. Bu esa koʻchat yetishtiruvchilar oldiga sifatli va tannarxi arzon, standart talablarga javob beradigan manzarali koʻchatlarni koʻpaytirish hamda jadal yetishtirish texnologiyasini ishlab chiqish kabi muhim vazifalarni qoʻymoqda.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M. Mirziyoyevning “Yashil makon” umummilliy loyihasi eʼlon qilindi. Loyiha doirasida yiliga 200 million tup daraxt va buta koʻchatlarini ekish rejalashtirilgan. “Yuksalish” umummilliy harakati Oʻzbekistonda daraxtlar sonini oshirishga qaratilgan bu kabi tashabbuslarni qoʻllab-quvvatlaydi. Shu maqsadda Respublikamizning 6 ta hududida “Bir million daraxt” aksiyasi oʻtkazilmoqda. Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Zamonaviy arxitektura-shaharsozlik talablarini hisobga olgan holda aholi punktlarini obodonlashtirish ishlarini tashkil etish qoidolari” toʻgʻrisidagi 2009-yil 9-martdagi 59-son qarori va boshqa meʼyoriy-huquqiy hujjatlardagi vazifalarni ilmiy jihatdan amalga oshirishda mazkur dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ubaydullaev, Farxod, et al. "Irrigation regime Influence on the growth and seedlings development of common fake chestnut (*Aesculus hippocastanum* L.) and Japanese safflower (*Sophora japonica* L.) in the highways landscaping." E3S Web of Conferences. Vol. 264. EDP Sciences, 2021.

2. Убайдуллаев, Ф. Б. "Влияние стимуляторов на рост сеянцев конского каштана." Актуальные проблемы современной науки 3 (2018): 115-119.

3. Убайдуллаев, Фарход Бахтияруллаевич, and Фарход Джураевич Хаитов. "АВТОМОБИЛЬ ЙЎЛЛАРИ ВА ШАҲАР КЎЧАЛАРИДАГИ САЙИЛГОҲ ҲУДУДИНИНГ ТОШКЕНТ ВОҲАСИ УЧУН БАЛАНСИ ВА ЯШИЛ ЭКИНЗОРЛАРИГА ТАВСИЯ ЭТИЛАЁТГАН МАНЗАРАЛИ ЎСИМЛИК ТУРЛАРИ." Dbiology: 95.

4. Bakhtiyarullaevich, Ubaidullaev Farkhod, and Majidov Abdulaziz Norqobilovich. "Vegetative propagation of black mulberry (*Morus, nigra* L) recommended for landscaping roads and city streets." *Texas Journal of Agriculture and Biological Sciences* 12 (2023): 37-40.
5. Bakhtiyarullaevich, Ubaydullaev Farkhod, Xaitov Farhod Djuraevich, and Ubaydullayev Abbosjon Azimjon Ogli. "TOSHKENT SHAHAR MIRZO ULUG'BEK TUMANIIDAGI DAHALARNI KO'KALAMZORLASHTIRISHDA DARAXTLARNING SANITAR GIGIENIK VA XUSUSIYATLARI." *Conferencea* (2023): 149-153.
6. Bakhtiyarullaevich, Ubaidullaev Farkhod, and Ubaydullayev Abbosjon Azimjon OGLi. "SANITARY-HYGIENIC PECULIARITIES OF GREENING OF STREETS AND AUTOMOBILE STATIONS AND NATIONAL POINTS." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 11.2 (2023): 53-58.
7. Bakhtiyarullaevich, Ubaidullaev Farkhod, Majidov Abdulaziz Norqobilovich, and Khudaybergenov Sardor Kamaraddinovich. "AGROTECHNICS OF CULTIVATION AND USE OF MULBERRY SEEDLINGS FOR PICTURESQUE LANDSCAPING OF HIGHWAYS." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 11.1 (2023): 363-370.
8. Убайдуллаев, Фарход Бахтияруллаевич, and Фарход Джураевич Хаитов. "TYPES OF ORNAMENTAL PLANTS RECOMMENDED FOR BALANCE AND LANDSCAPING OF PARKING AREAS ON HIGHWAYS AND WALKS IN CITY STREETS FOR TASHKENT OASIS." *Science and Innovation* 1.4 (2022): 95-100.
9. Bakhtiyarullaevich, Ubaydullaev Farkhod, et al. "LANDSCAPE COMPOSITIONS BASED ON EVERGREEN SHRUBS IN THE LANDSCAPING OF CITY STREETS." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences* 10 (2023): 40-43.
10. Ubaydullayev, F., and Sh Gaffarov. "Selection of prosperous varieties of rosehips (*rosa* L.) And their seed productivity in Tashkent oasis, Uzbekistan." *E3S Web of Conferences*. Vol. 258. EDP Sciences, 2021.
11. Khatamovich, Yuldashov Yakubjon, Ubaydullaev Farkhod Bakhtiyarullaevich, and Khatamov Bakhramjon Yakubjanovich. "FEATURES OF PRODUCTIVITY, RIPENING AND GERMINATION OF JUNIPER SEEDS." *American Journal of Pedagogical and Educational Research* 10 (2023): 85-82.

12. Bakhtiyarullaevich, Ubaydullaev Farkhod, Ubaydullayev Abbosjon Azimjon Ogli, and Aripov Xojiakmal Xojiakbarovich. "CHARACTERISTICS OF DECORATIVE AND POISONOUS GAS-RESISTANT TREES FOR THE STREETS OF TASHKENT." Open Access Repository 4.02 (2023): 85-94.

13. Ubaydullaev, Farxod, Bakhramjon Khatamov, and Abdulaziz Majidov. "AVTOMOBIL YO'LLARINI KO'KALAMZORLASHTIRISHDA TUT (MORUS, NIGRA L) KO'CHATLARINI PARVARISHLASHDA MINERAL O'G'ITLARNI QO'LLASH VA SUG'ORISH ME'YORLARI." Евразийский журнал академических исследований 2.4 (2023): 75-81.

14. Isan ogli, Alisher Kholikov, Kasimkhodjaev Bokhodir Kuchkarovich, and Ubaydullaev Farkhod Bakhtiyarullaevich. "DETERMINING THE INFLUENCE OF CHANGES IN THE QUANTITY, SPEED AND COMPOSITION OF VEHICLES AND HIGHWAYS IN THE CITY AND THE DISTRIBUTION OF TRANSPORT." American Journal of Pedagogical and Educational Research 10 (2023): 167-174.